

Почитувани претставници на граѓанските организации,

Ви благодариме на интересот за учество на Повикот до граѓанскиот сектор за придонес во подготвувањето на Програмата за работа на Владата на Република Северна Македонија за 2023 година. Пополнетиот образец (заедно со прилозите, доколку ги има) доставете го до Одделението за соработка со невладини организации на Генералниот секретаријат на Владата на Република Северна Македонија, електронски на адреса nvosorabotka@gs.gov.mk со назнака **Иницијатива за ГПВРСМ 2023, до 15.9.2022 година**. Со доставување на образецот потврдувате дека се согласувате вашата иницијатива да биде објавена на веб страницата www.nvosorabotka.gov.mk.

Општи податоци за здружението / фондацијата

Име на здружението/фондацијата: ХЕРА – Асоцијација за здравствена едукација и истражување

ЕМБС (матичен број на правниот субјект според податоците во Централен регистар): 5380120

Седиште и адреса (улица, број, општина): Франклин Рузвелт 51а/26 Скопје

Застапник: Бојан Јовановски

Веб страница: www.hera.org.mk

Електронска пошта (e-mail): hera@hera.org.mk

Телефонски број за контакт: 00 389 3 290 395

Лице за контакт: Драгана Каровска Чемерска

Здружение на граѓани ХЕРА Асоцијација за
здравствена едукација и истражување - Скопје

Датум: 15.09.2022			
Един.	Број	Прилог	Вредност
0302	343		

Предлог- иницијатива

за годишна Програма за работа на Владата на Република Северна Македонија за 2023 година

Наслов на иницијативата: Со подобар пристап до контрацепција до универзална здравствена заштита на жените

Стратешки приоритет: (придонес - поврзаност со определен стратешки приоритет на Владата на Република Северна Македонија)

Иницијативата е поврзана со:

Стратешкиот приоритет за справување со последиците од светската пандемија предизвикана од КОВИД – 19 и други кризи

Приоритетна цел:

- модернизација и унапредување на здравствениот сектор, достапни здравствени услуги на сите нивоа и следење на здравствениот статус на населението;

Стратешкиот приоритет за обезбедување на владеење на правото и независност на правосудството

Приоритетни цели:

- унапредување на родовата еднаквост и заштита на жените од сите форми на родово базирано насилство
- обезбедување на владеење на правото, еднакви можности и недискриминација и развивање на систем на правда кој ефикасно ги штити човековите слободи, права и заедничкиот систем на вредности;

НПИА (поврзаност со пристапни партнерства како и соодветна идентификација на поглавје и подрачје)

3.23.3. Темелни права

3.28.2. Јавно здравје

3.19.7. Заштита од дискриминација и еднакви можности

Образложение: (Краток опис на иницијативата: причини за предлагање, предмет на уредување доколку се работи за закон или подзаконски акт и надлежен орган на државната управа)

1. Обезбедување на орална контрацепција и спирали на позитивната листа на лекови
Македонија искажа заложби и е потписник на повеќе меѓународни документи, кои во својата рамка опфаќаат пристап до сервиси и методи за семејно планирање и контрацепција, меѓу кои:

- На самитот во **Најроби**, одржан во ноември 2019 г., по повод 25-годишнина од ICPD во Каиро, Владата ги претстави Националните заложби, во насока на остварување на глобалниот приоритет за постигнување универзален пристап до сексуално и репродуктивно здравје како дел од општата здравствена покриеност, која гласи: „Владата на Република Северна Македонија ќе се заложува за намалување на незадоволената потреба за семејно планирање на 10 % до 2030 година, особено за младите, преку обезбедување на најмалку три вида современи контрацептивни средства кои ќе бидат дел од националното здравствено осигурување и зголемување на средствата од националниот буџет за обезбедување функционални услуги за сексуалното и репродуктивното здравје, по мерка на младите.“
- На **Форумот за генерациона еднаквост** во Париз, одржан во 2021 година, Претседателот на Северна Македонија ја претстави земјата како поддржувач на прогресивните политики за родова правда и ги претстави националните заложби на ова поле – „наша заложба е да го зголемиме опфатот на контрацепцијата од 14 % на 20 %, преку подобрување на пристапот на девојките и жените до советодавните услуги за планирање на семејството, и пристапот до абортус како основно право на жените“.

На национално ниво, дадени се следниве заложби во стратешки документи:

- Посебно значење во десетгодишната **Стратегија за сексуално и репродуктивно здравје 2011 – 2020 година**¹ беше дадено на обезбедување универзален пристап на грижа за репродуктивното здравје, со посебен осврт на планирање на семејството. Меѓу мноштвото активности, предвидено беше развивање протоколи и стандарди за контрацепција базирани врз докази, проширување на Позитивната листа на лекови со барем три контрацептивни средства, едукација на матичните лекари и патронажната служба, обезбедување на „итна контрацепција“ за ранливите и социјално загрозуени групи во ПЗЗ, подобрување на пристапот до бесплатни кондоми и орална контрацепција за адолесценти и млади итн. Една од главните поставени цели на исходот беше до 2020 година 40 % од жените во репродуктивен период (15 – 49 години) да користат модерна контрацепција – пораст од 9,8 % во 2007 г., односно 12,8 % во 2011 г.
- Владата, во својата 4-годишна **програма за периодот 2017 – 2021 г.** се заложува дека Листата на лекови кои паѓаат на товар на ФЗОМ (Позитивна листа) ќе се ревидира еднаш годишно, со внесување на нови лекови во неа, со гарантирана застапеност на сите лекови од есенцијалната листа на лекови, и дека барем еден вид на орална контрацепција ќе биде ставен на Позитивната листа.
- Во **Стратегијата за родова еднаквост (2022-2027)**² во Специфичната цел 2.5. еден од очекуваните резултати (2.5.3.) е Жените да имаат олеснет пристап до квалитетни услуги

¹ Министерство за здравство. 2011. Стратегија за сексуалното и репродуктивното здравје во РМ до 2020 година, со Акциониот план до 2013, Скопје 2011, стр. 14, 41, 42. <<http://zdravstvo.gov.mk/wp-content/uploads/2012/12/strategija-seksualno-i-reproduktivno-zdravje.pdf>>

² https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/2022/strategija/_%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%

за планирање на семејството и избор на современи контрацептивни методи, при што еден од наведените индикатори за постигнување на овој резултат е бројот на контрацептивни средства ставени на позитивната листа на ФЗОМ.

Сепак, и покрај многуте дадени заложби, во Македонија ниту едно контрацептивно средство не е на Позитивната листа на лекови кои се покриени од Фондот, а преку Програмите на Владата се обезбедува орална контрацепција, спирали или кондоми само за исклучително ограничен број жени од социјално ранливи категории и жени со повторливи абортуси (за 150 жени во 2018 година, а за околу 50 жени во 2020 и 2021 година), дистрибуирани преку здравствени установи од секундарно и терциерно ниво.

Во нашата земја Преваленцата на употреба на модерна контрацепција кај жени кои се мажени или во брак е 14 %. Имено, иако преваленцата на употреба на модерни методи на контрацепција е умерено зголемена од 12,8 % во 2011 г. на 14 % во 2018 година, сепак, имаме намалување на процентот на жени кои својата потреба од методи за семејно планирање ја задоволуваат со модерни методи³ – од 24,3 % во 2011 г. на 19,9 % во 2018 г. Употребата на орална контрацепција е намалена од 1,6 % на 1,1 %, на спирала – од 2 % на 1,4 %, а на машки кондом во 2011 г. употребувале партнерите на 8,3 % од жените помеѓу 15 и 49 години кои биле во брак или врска, додека во 2018 г. – 10 %.

Достапни во земјата во аптеките се лекови со 4 различни генерички комбинации, 6 различни јачини и 7 производи од различни производители, но за сите жените треба да платат полна сума. Износот се движи од 165 до 827 денари. Достапни се и интраутерин инсерт (спирала) со хормони (Mirena, околу 6.800 денари), како и долгоделувачки контрацептив во форма на инјекција (Depo-Provera, 270 денари), како и орална комбинација која може да се користи и како итна контрацепција (Diane-35, околу 260 денари), односно тоа е т.н. Јузпе метод. Во поглед на итната контрацепција, регистрирани се 3 препарати со активна супстанција levonorgestrel, од кои достапен во аптеките е само еден (Norlevo, околу 500 денари за 1 таблета), и еден препарат со активна супстанција ulipristal, кој не е достапен во аптеките. Оралната итна контрацепција е регистрирана да се издава без лекарски рецепт.⁴

Во Македонија критериумите и методологиите за проценка на потребата за вклучување на одредена услуга во рамки на државниот буџет се исклучително слабо регулирани. Од друга страна, регулативата и процедурите за одлучување за покривање на лекови и нивно вклучување на Позитивната листа, иако дефинирани, не се применуваат. Ова резултира со состојба во која сè уште не е донесен Правилник за Позитивна листа, во согласност со измените на Законот за здравственото осигурување од 2020 г., и не е формирана Комисија. Во последните 12 години на Позитивната листа се ставени само два нови лека, а во меѓувреме цените на новите лекови кои се појавуваат на светскиот пазар станаа исклучително високи.

Решение: Обезбедување на универзална достапност и употребна на модерни контрацептивни средства, преку механизмите на здравственото осигурување, кои треба да бидат приспособени на спецификите на различните целни групи, посебно водејќи сметка за младите и ранливите популации. При што, да се внимава на рамноправност во пристапот до услуги за семејно планирање во различни географски региони. Потребно е итно да се активира процесот на ревидирање на Позитивната листа на лекови, односно спроведување на законската обврска од Законот за здравствено осигурување, да се формира работната група за предлог- законскиот акт со кој се утврдуваат начинот и методологијата за утврдување и донесување на Листа на лекови кои паѓаат на товар на ФЗОМ (врз основа на член 3) од Законот за здравствено осигурување, и формирање на Комисијата за позитивна листа, која е составена од 9 члена, назначени од

B3%D0%B8%D1%98%D0%B0_%D0%B7%D0%B0_%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82_2022_2027.pdf

³ Во модерни методи се вброени: орална контрацепција, кондоми – машки и женски (иако се употребувани од страна на партнерот, сепак и машките кондоми се вклучени во групата), спирала, инјекции, импланти, женска и машка стерилизација, дијафрагма, пена, гел.

⁴ <<https://lekovi.zdravstvo.gov.mk/drugsregister/overview>>

министерот.

2. Зголемување на буџетот за бесплатна контрацепција во Превентивната програма за мајки и деца

Од 2018 година, преку Владината Програма за мајки и деца, се обезбедува бесплатна модерна контрацепција (орална контрацепција, спирали и кондоми) за околу 150 жени од социјално ранливи категории и жени со повторливи абортуси. Дистрибуцијата на овие средства се одвива преку Универзитетската клиника за гинекологија и акушерство, општите и клиничките болници и Специјалната болница за гинекологија и акушерство „Мајка Тереза“, односно преку здравствени установи од секундарно и терциерно ниво. Со тоа не може да се каже дека целта на овој начин на обезбедување е да се осигури општа пристапност до модерна контрацепција, туку само до ограничена група на жени од ранливи категории. Но во последните години оваа ставка во Програмата се намалува, па така за 2021 и 2022 достапна е контрацепција преку овој механизам за околу 50 жени годишно.

Решение: Обезбедување на универзална достапност и употребна на модерни контрацептивни средства, преку Програмите на Владата, односно зголемување на буџетот во Програмата за мајки и деца и децентрализација за поголем пристап.

Очекувани влијанија: (Кои се очекуваните влијанија од предлог-иницијативата)

Достапноста до услуги и средства за семејно планирање и до соодветна информираност и употреба на контрацепција во биомедицинска смисла значи спречување на несакани бремености, бремености кои се случуваат прерано или предоцна, како и продолжување на периодот помеѓу бременостите. На глобално ниво се смета дека пристапот до модерна контрацепција ја намалува мајчината (матерналната) смртност за 25 %, а смртноста на новороденчиња за 20 %.⁵ Одредени методи на контрацепција, исто така, ја намалуваат инциденцата на ХИВ и сексуално преносливите болести. Контрацепцијата сè повеќе се гледа и како начин за зачувување на плодноста и подобрување на здравствената состојба пред планираната бременост. Ова станува сè побитно во општествата во кои просечната возраст на раѓање станува сè повисока.⁶

Во пошироки рамки, пристапот до модерна контрацепција е клучен за јакнење на жените со тоа што ја зголемува нивната независност и моќта за носење одлуки, индивидуално или во рамките на семејството, им овозможува поефикасно да го планираат вработувањето и професионалниот развој и води кон подобрен баланс помеѓу приватниот и професионалниот живот.

Финансиски импликации: (Дали предлог-иницијативата предизвикува финансиски импликации? Ако има, дали потребните средства се обезбедени и од кои извори?)

Предлог-иницијативата ќе има финансиски импликации, меѓутоа во моментот не е направена точна пресметка.

Прилози (со наведување на авторот на документот):/

-----2022 година 15.09-----
М.П.

Потпис на застапник

⁵ Singh S., Darroch L., Ashord M., Vlassoff M. Adding it up: The costs and benefits of investing in family planning and maternal and newborn health. New York, Guttmacher Institute and United Nations Population Fund, 2009.

⁶ Helena Kopp Kallner and Kristina Gemzell Danielsson. Prevention of unintended pregnancy and use of contraception—important factors for preconception care. *Ups J Med Sci.* 2016 Nov; 121(4): 252–255.